

דבר מנהל האגף המקצועי

אלי אהרון

עוד סדרה של חגי תשרי מאחורנו, ומשרד החקלאות אינו טומן ידו בצלחת והכין לנו רשימה של ירקות אותם הוא דואג לייבא מטורקיה ומירדן, כאילו שכחנו את התקופה הקשה של מחירי הפסד

בשוק המקומי וביצוא במהלך חודשי הקיץ. במצב עיניים זה, יש חשיבות רבה לקיומו ולחיזוקו של הארגון לחקלאות אורגנית, כגוף המייצג את החקלאים ושומר על האינטרסים שלהם מול החלטות ממשלתיות, שהיו עלולות להתקבל ולגרם נזקים בלתי הפיכים בתחומים שונים.

יש לציין את העובדה כי על-פי נתוני הלמ"ס לשנת 2016, במהלך שלוש השנים האחרונות ירדו ערכי התפוקה (פדיון) בענף החקלאות ב-800 מיליון ש"ח ביצוא, ובשוק המקומי ובתעשייה הייתה דריכה במקום. משמעותה של דריכה במקום היא למעשה נסיגה, והמצב ביצוא חמור עוד יותר.

מאבק ארגוני המגדלים למען הישרדותה של החקלאות הישראלית אינו פוסק, וניתן לציין מספר הישגים מן השנה האחרונה, כמו: החזרת נקודת זיכוי אחת לעובדים זרים, אישור קיזוז של כ-530 ש"ח לחודש לעובד בגין הוצאות דיור ואחרות וכן מניעת קבלתו של סעיף בחוק שמחייב פתיחת חשבון בנק לכל עובד.

בנוגע למחירי המים, נתקבל תיקון 27 לחוק המים, המוזיל את מחיר המים השפירים ל-1.98 ש"ח למ"ק במהלך השנתיים הקרובות, ולאחר מכן הוזלתם ביוני 2019 ל-1.81 ש"ח למ"ק לחקלאים שיש להם חלופות למים השפירים ו-1.54 ש"ח למ"ק לאלו שאין להם כל חלופות. החלטה זו יצרה כמובן עיוות למפיקי המים הפרטיים, אותם יש לפצות בגין עליית מחירי המים.

בנושאים המקצועיים אנו ממשיכים לקיים מפגשי מגדלים עם המדריכים הרלוונטיים, וזאת מעבר לביקורים האישיים המתבצעים במשקי החקלאים. לאחרונה התקיים מפגש מקצועי למגדלי אבוקדו בגרנות, מפגש גד"ש בעין חרוד ובגילת ומפגש מטעים בנווה יער.

החל לפעול שולחן שורשים אורגני, שמטרתו העברת ידע מקצועי ונתוני שיווק ותיאום בין המגדלים. בנוסף מקיימים סיורים במשקי החקלאים, ולאחרונה קיימנו ביקור של ההנהלה הפעילה, בליווי מדרוך המטעים, בגליל העליון וברמת הגולן.

בעקבות מדיניות מבורכת של היחידה לקנאביס רפואי, בשיתוף משרד החקלאות, דנה הוועדה למאבק בנגע הסמים והאלכוהול בהחלטות לגידול ולשימוש בקנאביס רפואי ותעשייתי בישראל. נציגי הארגון לחקלאות אורגנית, ד"ר שירלי גזית ואנכי, השתתפו בדיוני הוועדה, שהתקיימה בחודש יולי בכנסת. הצגנו את עמדתנו, לפיה יש להסיר חסמים כך שיתאפשרו גידול וייצור אורגני איכותי ביותר, להווחת צרכני הקצה והחקלאים האורגניים בישראל. כחלק מפעילות זו, בארגון לחקלאות אורגנית עובדים במרץ לקראת מציאות, בה יוכלו גם חקלאים אורגניים לגדל קנאביס רפואי ולעמוד בדרישות ההתעדה האורגנית.

אני מאחל לכולנו, שבסופו של דבר נצליח להגדיל את היקף הצריכה האורגנית ולהגדיל את הביקוש לתוצרת זו בישראל.

דבר היו"ר

בני שמולביץ, יו"ר ההנהלה, הארגון לחקלאות ביולוגית-אורגנית

חברים יקרים, חלפה לה עוד שנה, שנה של הרבה עשייה, אבל אפשר יותר...

מצד אחד יש תחושה שהייתה זו שנה של הערכה ואהדה לפעילותנו כארגון, שבמהלכה הצטרפו לארגון מגדלים ועוסקים חדשים ומגדלים חוזרים, אך מצד שני חברות גדולות נמצאות על סף פירוק, היקפי השטחים צומצמו, ואנו עדים לירידה חדה ביצוא הירקות, בעיקר בגידולים גזר ותפוחי אדמה.

מעבר לבעיה הכלכלית ולמשבר בו מצוי כיום המשק החקלאי הישראלי, עיקר הקשיים נובעים מהשווקים באירופה, שהגבירו את הביקורת והפיקוח על התוצרת. בגרמניה מקפידים כיום ביתר שאת על טיב התוצרת, איכותה וניקינה מחומרים.

בימים אלו מתארגן שולחן השורשים, אותו מרכזת ד"ר שירלי גזית, מדריכת גד"ש וגני ירק, ואנו תקווה שנצליח לפרוץ את המחסום. לשם כך נצטרך לעבוד קשה ובמשותף.

גם בתחום המטעים חלו השנה שינויים. גידול האבוקדו האורגני נמצא בירידה, ומספר משקים ירדו מהגידול האורגני. בחודש יולי התקיים יום עיון למגדלי האבוקדו בגרנות, אותו ארגן ד"ר יזהר טוגנד הפט, מרכז תחום מטעים והזנה. בסיומו הוחלט לנסות להקים שולחן אבוקדו אורגני, שינסה לסייע למגדלים בפתרון הצריכה בשוק המקומי ובשמירה על מחיר הגון, הן לחקלאי והן לצרכן.

עם זאת, ולמרות הקשיים והאתגרים שמולם אנו ניצבים ושעוד נכוננו לנו, נמשיך לתת מענה לבעיות הרובצות לפתחנו.

שמנו לפנינו למטרה להגשים את אחת המטרות העיקריות בחזון הארגון, לקדם מיזמים חינוכיים ואחרים בתחום האורגני, ואנו תקווה שזו תהיה שנת הדגל, שנה בה נעשה מאמצים כבירים לשיתוף פעולה עם בתי הספר החקלאיים של משרד החינוך.

יש בכוננתנו לקיים את אסיפת החברים הדו-שנתית בתאריך 27.12.2017, ואני מבקש לנצל במה זו ולהזמין את כל החברים, גם את אלו ש"מתנדנדים" ועדיין לא החליטו לאן פניהם מועדות, להגיע ולקחת חלק באסיפה. מאוד חשוב לנו לשמוע אתכם.

כמו-כן, אני קורא לחברים להירתם לטובת הארגון ולתת כתף בהחזרת החברים לחיקנו או לסייע בצורה אחרת. כל עזרה תתקבל בברכה.

מאחל לכולם שנה טובה, שנה גשומה, שנה בה יתגשמו משאלות לבנו לטובה.

תוכן עניינים

1	דבר היו"ר	5	סיכום תצפית בחלקות חיטוי סולרי באדמות לס בנגב
2	רשמי סיור בחקלאות אורגנית	6	פעילות בארגון לחקלאות אורגנית
3	עצות מקצועיות לעונה	8	סיכום מפגש מגדלי אבוקדו אורגני
4	בתעשייה		

"אורגני שלי" - פרסום הארגון לחקלאות ביולוגית אורגנית

רח' היסמין 1 רמת אפעל 52960 טלפון: 03-7361097/8 פקס: 03-7361103

מערכת: בני שמולביץ, אלי אהרון מזכירת מערכת: יפה אלפי-טל

טל: 03-7361103 | אתר הארגון: www.organic-israel.org.il | yafa@organic-israel.org.il

רשמי סיור בחקלאות האורגנית

סיור בגליל העליון וברמת הגולן

אלי אהרון

בתאריך 17.8.28 קיימנו, בני שמולביץ, יזהר טוגנדהפט ואלי אהרון, סיור במטעי הגליל העליון ורמת הגולן. הסיור התקיים ביישובים: יונתן, נטור, נוב ותל קציר.

מושב יונתן

היישוב הוקם בשנת 1975 לזכרו של יונתן רוזנמן, לוחם שריון שנפל לרגלי תל יוסיפון במלחמת יום הכיפורים. הגרעין הראשון עלה כמושב שיתופי במסגרת איגוד המושבים של הפועל המזרחי, התבסס על חקלאות וכלל: גד"ש, מטעים, כרמים, רפת ולולים.

בשנת 1990 עבר היישוב את שלב ההפרטה הראשון, ביצע הרחבה, ובשנת 2016 החלו עבודות התשתית להרחבה השנייה. בכניסה למטעי המגנו נפגשנו עם בני ליברמן, חבר המושב, הממונה על מטעי המגנו.

בני מציין כי ביישוב כ-1,000 דונם מגנו מזנים שונים (טומי, קית, שלי, קנט, עומר) ובהם 80 דונם אורגני, כאשר בעבר הלא רחוק היו ביישוב 240 דונם אורגני, שחלקו הגדול נעקר, בעיקר בגלל מחלות קרקע. ככלל, החקלאות ביישוב משותפת, אך רק מעט מחברי המושב עוסקים בחקלאות, וכל היתר הנים עובדי חוץ.

העובדים הבדואים במטעים הם היחידים שהחזיקו מעמד בעבודה זו. בהמשך ביקרנו בבית האריזה "יונתן" ונפגשנו עם משה מאירי, מנהל בית האריזה. בית האריזה "יונתן" מרכז תוצרת של הדרים, מנגו ואבוקדו מהיישובים בסובב כנרת. בבית האריזה התוצרת נארזת ונשלחת לשוק המקומי וליצוא. חלק מהתוצרת נקנה על-ידי בית האריזה וחלקו האחר נארז ומשווק בשיטת הקונסיגנציה.

יזהר מנסה לגייס את משה לשולחן מגדלים במסגרת הארגון, אך המנכ"ל

מביר כי אינו מאמין בהתארגנויות כלשהן, כיוון שלדעתו כל אחד עושה את החשבונות הכלכליים שלו, שלא בהכרח מתיישבים עם שיקולי האחרים בשולחן.

מושב נטור

מושב נטור החל את דרכו בשנת 1980 כקיבוץ של תנועת הקיבוץ הארצי וב-2008 עבר שינוי והפך למושב. המושב ממוקם כ-5 ק"מ מערבית לרמת מגשימים ברמת הגולן. בחלקות הגידול של המושב נפגשנו עם יורי פרחי ורעייתו, המנהלים משק משפחתי של 10 דונמים פירות אורגניים, הכוללים: 7 דונמים שזיף ו-3 דונמים תפוח ענה.

לדבריהם, הבעיה של שיווק התוצרת הינה הבעיה המרכזית של המשק המשפחתי. כמו-כן ציינו כי כרגע האריזה מתבצעת בשטח הגידול, אך בעתיד הם מתכוונים להשקיע באמצעי קירור ובבית אריזה מסודר.

מושב נוב

נוב הינו מושב בדרום רמת הגולן, השייך לתנועת הפועל המזרחי. הוא נקרא על-שם נוב המקראית והוקם בשנת 1974.

היישוב מונה כיום 180 משפחות המתבססות על חדרי אירוח, רפת צאן ובקר, עיזים לייצור חלב, מטעים, כרמי זיתים וענבים ועבודות חוץ במקצועות חופשיים.

בכניסה ליישוב נפגשנו עם יענקל'ה הנמן, בעל משק חקלאי אורגני, הכולל כ-120 דונם כרמים וכ-73 דונם זיתים.

יענקל'ה הינו מגדל המקפיד על סניטציה וסדר מופתי בעבודה, ואכן הדבר מתבטא באיכות המטעים והכרמים.

חלק משטחי הגידול יענקל'ה חוכר מחברים שאינם מעבדים, והוא מציין את העובדה כי מ-43 דונם לא ניתן להתפרנס.

קיבוץ תל קציר

הקיבוץ שוכן סמוך לכנרת ומשתייך למועצה האזורית עמק הירדן. הוקם בשנת 1949 ומונה כ-350 תושבים.

בתוך הקיבוץ נפגשנו עם גילי שריון, האחראי על מטעי הקיבוץ. לקיבוץ 450 דונם בנות, שלדברי גילי יגדלו בקרוב ל-600 דונם ומתוכם 15 דונם אורגני, שלדבריו מפסידים עליהם כסף ולעיתים אף פודים פחות מהגידול הקונבנציונלי. הגידול ממשיך להתקיים בגלל החלטה עקרונית של הנהלת הקיבוץ.

לקיבוץ 500 דונם אבוקדו, וגילי מוסר שידגלו בקרוב ל-600 דונם, וכן 250 דונם מנגו, שידגלו ל-400 דונם ו-150 דונם זיתים שאינם מושקים, כיוון שאינם רווחיים.

בנוסף יש בקיבוץ רפת ולול. לדבריו, סיבת ההפסדים במטעי הבנות האורגניות נובע מריבוי ההוצאות, בעיקר בשל בעיות העשבייה, הגדלה בקצב מדהים בגלל היקף ההשקיה.

עצות מקצועיות לעונה

המלצות הגנת הצומח בפלפל/עגבנייה/מלפפון וירקות אורגניים בבתי צמיחה

איציק כהן, מדריך גידולים אורגניים בבתי צמיחה

רשת 50 מש אטומה ללא חורים תמנע חדירה של הכנימה לחממה.
הדברה ביולוגית: אקרית הסבירסקי.
הדברה: זוהר LQ215 נימקס ותותח בשילוב שמנים למיניהם.

מחלות

קימחונית, קימחון

המחלה נגרמת על-ידי פטרייה המתפתחת בתוך רקמת העלים וגורמת לנזק גדול. התפטיר והנבגים מקנים לו גוון לבן אופייני, בדומה לקמח. הקימחונית קשה להדברה כאשר היא מתבססת בצמחים, ולכן חשוב והכרחי לטפל כמניעה לפני הופעת הכתם הראשון של המחלה על העלים.
חשוב מאוד להקפיד על תדירות הטיפול אחת לעשרה ימים.
הדברה בריסוס: תכשירי הגופרית הם היעילים ביותר במניעה ובהדברה, ובפלפל ידבירו גם את אקרית העיוותים.
בחוץ מומלץ לעבור לשימוש בשמנים, כדוגמת שמן EOS או נימגרד.
אין לרסס תכשירי EOS 30 יום לפני ואחרי ריסוס בתכשיר המכיל גפרית.

כשותית

תכשירי הנחושת הם היעילים ביותר במניעה ובהדברה של כשותית. הנזק נגרם בעיקר למלפפון, וחשוב להקפיד על ריסוס או איבוק בחומרי נחושת.

חשיבות גדולה בחקלאות האורגנית לזהות את המזיק בזמן על-ידי פקח מזיקים (גם עובד תאילנדי) ולהגיב במהירות לפני התפתחות המזיקים.

לא פחות חשוב: להשתדל לבצע ריסוסי מניעה בעיקר במחלות עלים.

גידול ירקות אורגניים ליצוא

ד"ר שירלי גזית - מדריכת ירקות וגד"ש, הארגון לחקלאות אורגנית

בהמשך למגמה המתנהלת זה מספר שנים, השנה מתחדדת התמונה ומעלה ספקות לגבי יכולת השווקים המסורתיים לקלוט תוצרת ישראלית אורגנית כבעבר. בהמשך לדיווח על ההקמה והפעילות של שולחן שורשים אורגני, מגדלי הגד"ש האורגני משתפים פעולה ומתאימים את היקפי הייצור של הגזר האורגני ליצוא לדרישות ספציפיות של השווקים. ככל הנראה יש לצפות לפחיתה של כ-50% בהיקפי הייצור של הגזר האורגני ליצוא בהשוואה לעונה הקודמת. בנוסף, פועלים מגדלי הגד"ש האורגני, בשיתוף הארגון לחקלאות אורגנית, לאיתור גידולים חדשים.
בכל מקרה, מומלץ השנה לייצר פחות גזר אורגני מהנדרש מאשר יותר! כמו-כן, יש להדגיש שוב שייצור גזר אורגני ייעשה בהתאם לתכנית המשוק. באחריות כל משווק להקצות זונמים/טונות באופן המשקף נכונה את המציאות ועל-פי הזמנות סגורות של לקוחות בשווקים הבינלאומיים! על מגדלי הגזר לוודא זאת!!!
אמנם נכוננו לנו אתגרים רבים, אך נראה כי זוהי שעת רצון, שכן כל אתגר טומן בחובו הזדמנות לכיוון חדש!
הארגון לחקלאות אורגנית מלווה וילווה את מגדליו בתחום המקצועי/גידולי ויירתם לסייע בכל תחום אחר העשוי לתרום ולקדם את החקלאים והחקלאות האורגנית בישראל!

יצחק ונצ'איו

הנחיות כלליות

1. חשוב להקפיד שרשת 50 מש תהיה אטומה לחלוטין בכל מבנה החממות, כדי למנוע חדירה של מזיקים.
2. יש לקרוא את התווית על אריזת התכשיר לפני הטיפול ולפעול בהתאם. חשוב לשים לב ל"תפוגת" חומרי ההדברה.
3. חקלאים, המשתמשים בדבורים להאבקה (דבורי דבש) ומשתמשים בנוסף באויבים טבעיים, חייבים לפעול לפי הוראות ספקי הדבורים או האויבים הטבעיים.
4. בפלפל, אין לרסס צמחים הנמצאים בעקה או בצימאון לאחר הורדת רשת הצל.

מזיקים

זחלים של עש לילה

הזחלים הם לפיגמה, פרודניה, הליוטיס, פלוסיה.
ניתן להדבירם בעילות טרם חדירתם לפרי. עם מציאת פירות פלפל נגועים, מומלץ להוריד מהשיח לתוך שקית ניילון סגורה ולהרחיק מהמבנה. רשת 50 מש סגורה ללא חורים תמנע את כניסת הפרפרים ואת היווצרות הנזק מהזחלים.
הדברה: בתכשיר B.T. בצילוס (חיידק), פרוביטפלורבק, ביוטי פלוס וכו'.

תריפסים למיניהם

תריפס קליפורני עלול לגרום לנזק רב בפרי (פלפל, מלפפון, קישוא, ועגבנייה) וגורם לווירוס לפלפל ולעגבנייה (tswv).
הדברה ביולוגית: הטורף היעיל הוא פשפש אוריוס וסבירסקי.
הדברה: שימוש בתכשיר טרייסר אולטרה בשילוב שמן.

כנימות עלה

הנזק מתבטא במציאת עלים, בדיכוי הצימוח, בהפרשת טל דבש, הגוררת פייחת. כנימות עלה עלולות להעביר וירוסים (וירוס המוזאיקה במלפפון ווירוס בפלפל).
רשת 50 מש תמנע את חדירתן של הכנימות לחממה.
הדברה ביולוגית: הצרעה אפידיוס.
הדברה: ריסוס ב"תותח", טימור C ונימקס 45.

אקרית אדומה

האקריות ניזונות מגירוד ומציצה של תוכן התאים בצמח. הן טוות קורים שמשמשים להן כהגנה מפני תנאי האקלים.
אמצעי התפשטות המזיק מצמח לצמח: רוחות ובני אדם.
הדברה ביולוגית: אקרית הפרסימיליס.
הדברה: שימוש בשמנים למיניהם - נימגארד, EOS, טימור C, וחשוב מאוד לרסס בקילוח.

כנימת עש הטבק

הפלפל פחות סובל מהמזיק ואינו משמש כפונדקאי המועדף עליו. הכנימה מעדיפה חצילים ועגבניות, בהם היא גורמת לווירוס צהובן האמיר ולעצירת הגידול.

בתעשייה אספה: טלי ברנר שיווק אורגני

- משלוחים עד הבית הינם כמעט ורק לרכישות של מוצרים אורגניים.
- יותר ויותר מוצרים אורגניים נמכרים באותו מחיר כמו הקונבנציונאלי, תופעה שהולכת ומתרחבת ברשתות ה"לואו קוסט".
- הרכישה של רשת WHOLE FOODS על-ידי אמזון כבר משפיעה על הגברת הצריכה האורגנית גם באירופה.

וויל צ'ו - 18.8.2017 Food-navigator

רכיבים פונקציונאליים למוצרי תעשייה אורגניים

E-551 - צורן דו חמצני: נאסר לשימוש

במחקרים אחרונים שנערכו בשווייץ, בקבוצה של פרופ' הנספטר נגלי, נמצא כי חלקיקי ננו של אבקה זו נספחים לדופן המעי ויכולים לגרום לתגובה חיסונית, דלקתית. בעקבות ממצאים אלו, שהחוקרים ממליצים להמשיך ולבדוק, הודיעו הארגונים האורגניים הגרמניים, נטורלנד,

בילנד ודמטר, על הפסקת השימוש בתוסף זה והחלפתו ב-E170. התוסף בשימוש באבקות תבלינים, בתוספי טעם ובפרופוליס.

Organic-market – info 11.8.2017

תעשייה אורגנית וענייני רגולציה

TRACES: מערכת אישורים אלקטרוניים לתוצרת אורגנית המשוקת לאירופה

החל מ-19.4.2017 החלה לפעול באירופה מערכת אלקטרונית לאישור תוצרת אורגנית ורכיבים ליבוא לאירופה, וזאת לאחר חצי שנה בה עבדו עם האישור האורגני הרגיל + e-certification. השיטה הקודמת והשיטה האלקטרונית יעבדו במקביל עד אמצע אוקטובר 2017. החל מ-19.10.17 תעבוד רק השיטה האלקטרונית. על כל היבואנים להירשם ב-DATA BASE של TRACES. מקווים

כי שיטה זו תפחית זיזים בעזרת שקיפות ועקיבות טובים יותר ליבוא תוצרת אורגנית לאירופה. שיטה זו תאפשר ניתוחים סטטיסטיים לסחורות האורגניות הנסחרות. על-פי IFOAM, הגידול בסחר האורגני באירופה הוא 6%-7% לעומת גידול ממוצע של 2%-3% במוצרי מזון קונבנציונאליים.

בתאריך 27.8.17 התקיימה ישיבת תיאום סוערת במשרדי הגנת הצומח במכון וולקני - בנושא ההתאמה של ה-TRACES למערכות האישורים בישראל.

Organic-market – info 2.8.2017

דו"ח שאריות חומרי הדברה במוצרים אורגניים המשווקים באירופה - התפרסם בסוף יולי 2017

מסקנות הדו"ח:

- נערכות הרבה בדיקות למוצרים, מעבר לנדרש ברגולציה.
- נתונים אלו מאפשרים תחקירים יסודיים כאשר יש ממצאים.
- קשר טוב בין גופי הפיקוח והבקרה ליצרנים מאפשר הבנה טובה של הממצאים ומשפר את הבקרה.
- עם זאת, ההנחיות למעבדות לגבי שיטות הבדיקה אינן ברורות.
- חסרות הנחיות לגבי תדירות הבדיקות ורגישותן, דבר שמקשה על בחינת ההתאמה לאישור המוצר כאורגני.

Organic-market – info 24.7.2017

תמונת המצב ביוני 2017 : התחום האורגני מתכוון לעסקת הענק של 13.7 מיליארד דולר: WHOLE FOODS MARKET/AMAZON

הצלחת העסקה תלויה בתכניות אמזון, האם להשאיר פעילות עצמאית או לייצר פעילות משותפת שתניע את שתי החברות. לאמזון יש כבר ניסיון בהפצת מוצרים בעלי ערך בריאותי, אורגניים ומוצרים לקידום הבריאות.

במוצרים אחרים, מוצרי מתיקה למשל, שנתפסים כמוצרי נוסטלגיה, הייתה כניסתה של אמזון לתחום מטלטלת. אמזון זיהתה את מעבר הצרכנים למוצרי בריאות ועכשיו מספקת את הפתרון במשלוח מוצרי המזון הנכונים לצרכן המודרני.

דוגלאס יו - 19.6.2017 confectionary.news.com

תמונת המצב 3 חודשים אחרי... עסקת AMAZON/WHOLE FOODS - קריאת השכמה לשיווק האורגני בארה"ב

גלי ההדף מעסקה זו כבר משפיעים על הסחר האורגני בארה"ב, והתחום תוסס.

השוק האמריקאי אוהב ומורגל לקניות ברשת, ועתה גם במזון אורגני. כל תחום השיווק האורגני "מדלת לדלת" נמצא בהתעוררות.

איילין ווטסון - 16.8.2017 foodnavigator-usa.com

התפתחות תחום המוצרים האורגניים בעולם

היקף הסחר האורגני בארה"ב עומד על 43 מיליארד דולר בשנה.

היקף הסחר העולמי באורגני הינו 82 מיליארד בשנה.

נתונים אלה נמסרו על-ידי מנכ"לית חברת EKOWAREHOUSE, סונלי פיגוארס, בראיון עמה ב-17.8.17. בנוסף ציינה כי 82% מהצרכנים האורגניים קונים אורגני באופן קבוע, הסקטור כבר איננו נישא, וכי עם העלייה בביקוש גוברת הדרישה להורדת המחירים. הרשת האורגנית WHOLE FOODS נדרשה להוריד מחירים לפני מכירתה ל-AMAZON, כי נמצא שאיבדה לקוחות בגלל המחירים הגבוהים יותר וכי איבדה 30% מערכה. רשתות השיווק מורידות מחירים כדי להגדיל מכירות.

מנועי הצמיחה של התחום האורגני הם: תנועות הטבעונות והצמחונות, בטיחות המזון ואימון הלקוחות בסמל האורגני.

אבקת חלב קוקוס אורגני היא אחד המוצרים הנמכרים ביותר כחלופה לרכיבי חלב. אורז חום, גרעיני דלעת ואפונה הם החלופות האורגניות הפופולריות.

אליזבת קרופורד - 17.8.2017 Food-navigator-usa

מסקנותיו של סקר שבוצע בבריטניה

- חדשנות, בריאות ומשלוחים עד הבית הם מנועי הצמיחה העיקריים באורגני.
- בני 24-44 הם ה"גרעין הקשה" של הצרכנות האורגנית העולה.
- צרכנים מייחסים לעתים צריכת מזון אורגני כדרך הקצרה לבריאות טובה.
- מזון לתינוקות הוא תמיד קטגוריה צומחת באורגני.
- 82% מהצרכנים רכשו לפחות מוצר אורגני אחד. רשתות השיווק הגדולות מרחיבות את מגוון המוצרים האורגניים על המדפים.

שרטוט לדוגמא:

חיפוי רציף

חיפוי בערוגות

תוצאות

ברוב הערוגות שנדגמו, נראה היה כי הרטיבות אינה מספקת, ובקידוח לעומק הערוגה מתחת לפלסטיק מצאנו שהקרקע בעומק של 12 ס"מ יבשה או בקושי לחה.

על-פי פרופ' גמליאל, כדי להגיע לטמפרטורות הרצויות בחיטוי הסולרי, על הקרקע להיות ברטיבות של קיבול שדה לכל אורך חתך הקרקע המיועד לחיטוי וברוחב הערוגה! במצב של קיבול שדה ובשיא טמפרטורת הקרקע היומית (בדרך כלל בשעות אחר הצהריים), הטמפרטורות הרצויות בעומק של 10-15 ס"מ הן כ-45-55 מ"צ, ובמקביל, בעומק של 5 ס"מ הטמפרטורות הרצויות צריכות לעלות על 60 מ"צ. ההפרש בין הממצאים שנמדדו בשטח לבין הרצוי על-פי עבודות המחקר הגיעו לכ-5 מ"צ ויותר.

במרבית הדגימות בחיפוי רציף ובערוגות, לא נמדדו טמפרטורות מעל ל-45 מ"צ בעומק של 12 ס"מ במרכז הערוגה (מלבד בצמוד מאוד לשלוחת הטפטוף בחלקות הרלוונטיות).

נתוני מדידת מעלות החום (צלזיוס), בעומק 12 ס"מ

משק	חיפוי ניילון	ממפרטורה במרכז ערוגה	טמפרטורת שול מחוץ לניילון	טמפרטורה בעקבה	הערות
משק 1	ערוגות	42	35	34	ללא שלוחות טפטוף, שיפוע מערבי
משק 1	ערוגות	38	36.5	35	ללא שלוחות טפטוף, שיפוע מזרחי, ניילון מאובק
משק 1	ערוגות	36	35	35	ללא שלוחות טפטוף, שיפוע מזרחי, ניילון מאובק
משק 1	ערוגות	42	37	35	עם שלוחות טפטוף אחת, שיפוע מערבי
משק 1	ערוגות	43	37	36	עם שלוחות טפטוף אחת, שיפוע מערבי
משק 2	ערוגות	39	33		ללא שלוחות טפטוף
משק 2	ערוגות	40	33		ללא שלוחות טפטוף
משק 2	רציף	42	33.5		ללא שלוחות טפטוף
משק 2	רציף	43	33.5		ללא שלוחות טפטוף
משק 3	רציף	41	36		עם שלוחות טפטוף אחת
משק 3	רציף	45	35.2		עם שלוחות טפטוף אחת, מדידה סמוך לשלוחה
משק 3	רציף	46			עם שלוחות טפטוף אחת, מדידה סמוך לשלוחה

משקה חדש צובר תאוצה: קולה אורגנית מבית גוסטו

בגרסה "סוכרית" ובגרסת סוכר מופחת. הגרסה עם סוכר מופחת מכילה את הממתיק אירטריטול אורגני, אותו מותר להוסיף עד 16 גרם לליטר, מה שמאפשר הפחתה של 20% סוכר. הסטיביה האורגנית, שהייתה בשימוש, איננה מאושרת למשקאות. המוצר מיוצר בדבון שבאנגליה ומופץ באנגליה, בצרפת ובמדינות בנלוקס. מכיל תמצית אגוז קולה מיערות הגשם באפריקה, תמצית וניל ממדגסקר וסוכר אגבה ממקסיקו.

ג'ניפר איגל - 17.8.2017 beveragedaily.com

סיכום תצפיות בחלקות חיטוי סולרי רציף/ערוגות עם/ללא טפטוף באדמות לס בנגב

ד"ר שירלי גזית - מדריכת גד"ש וירקות, הארגון לחקלאות אורגנית

אבישי זזה - מומחה למיכון וטכנולוגיה בחקלאות

במהלך קיץ 2017 נעשו מספר ניסיונות בחיטוי סולרי, ולהלן ריכוז המסקנות העיקריות.

מבוא

במשק האורגני, בהעדר חומרים להדברת מחלות קרקע ועשבייה, האמצעים העומדים לרשותנו לניהול עשבייה כוללים: מחזור זרעים, שיטות עיבוד, חיפוי קרקע וחיטוי סולרי.

עבודות בנושא יעילות החיטוי הסולרי להדברת מחלות קרקע ועשבייה קיימות כבר שנים (פרופ' יעקב קטן - הפקולטה לחקלאות ברחובות, פרופ' אברהם גמליאל - מינהל המחקר החקלאי בבית דגן ועוד). בשנים האחרונות נעשו מספר ניסיונות מוצלחים במשקים לגידול ירקות בנגב ובעמקים. בהמשך לתוצאות ניסיונות אלו, הכניסו משקים רבים בנגב את החיטוי הסולרי כשלב מקדים לגידולי שורש שונים, ובעמקים כשלב מקדים לגידול עגבניות לתעשייה וגידולי שורש.

בשיטת החיטוי הסולרי ניתן לחפות בפלסטיק ערוגות בודדות או את שטח החלקה כולה בחיפוי רציף. עלויות שתי שיטות החיפוי שונות למכביר: עלות חיפוי שטח באופן רציף מוערכת בכ-1,500 ש"ח לדונם, בעוד עלות חיפוי ערוגות בודדות מוערכת בכ-500 ש"ח לדונם (כשליש מעלות חיפוי רציף).

רוחב חיפוי הניילון על הערוגות הוא כ-110 ס"מ, על ערוגה ברוחב של כ-140 ס"מ, וזאת במידה שמבנה הערוגות נשמר טוב למשך זמן החיטוי.

מהלך הניסיונות

בעונת קיץ 2017 חופו במשק האורגני כ-1,800 דונם: בנגב חופו 850 דונם, רובם לפני גידול גזר, כאשר רוב החיפוי היה בערוגות וללא שלוחות טפטוף; בעמקים חופו כ-880 דונם, רובם בחיפוי רציף, ללא שלוחות טפטוף, לפני גידול עגבניות לתעשייה וגזר. הזמן הממוצע לחיטוי הסולרי היה 6 שבועות.

החלטנו לצאת לשטח ולבדוק את יעילות החיפוי ביחס לרצוי. כהמשך למידע מפרופ' גמליאל, שאפנו למדוד תחת החיפוי, בעומק של כ-12 ס"מ, 45-55 מ"צ בשיא ההתחממות היומית. בנוסף בדקנו במספר דגימות את טמפרטורת הקרקע בעומק של 30 ו-40 ס"מ. דגמנו את החום במספר מיקומים בערוגה: בשולי הערוגה מחוץ לניילון, במרכז הערוגה תחת הניילון ובעקבות הטרקטור.

פעילות בארגון לחקלאות אורגנית

יפה אלפיטל

השתלמות בחוק האורגני ובתקנותיו

במהלך חודש יולי קיים הארגון במשקי הדרום השתלמות נוספת בחוק האורגני ובתקנותיו. מטרת ההדרכה היא להגביר את אמינותה ומהימנותה של התוצרת ולמנוע חריגות של עוסקים מהדרישות הקבוצות בחוק ובתקנות שהותקנו לפיו. בהשתלמות נכחו מעל 30 מגדלים ועוסקים אורגניים.

מפגשי קלאב גד"ש דרום וצפון

שני המפגשים התקיימו בחודשים יולי ואוגוסט. למפגשים הללו הוזמנו והגיעו מגדלי גד"ש, גני ירק, יצרני תשומות וקומפוסט. המפגשים נערכו בגילת ובקיבוץ עין חרוד מאוחד.

בהזדמנות זו אנו מבקשים להודות למארחים על האכסניה, לאיציק אמיתי ולאופיר בשור. ד"ר שירלי גזית, מדריכת ירקות וגד"ש, ואבישי וזה הציגו את רשמיהם מהביקור באוסטריה בנושא מיכון חוסך כוח אדם לממשק האורגני. בנוסף, הרצתה שירלי בנושא אסטרטגיות חדשות במציאות דינאמית בגידולי ירקות אורגניים ובנושא חיטוי סולארי - תובנות מיישומי העונה.

שולחן שורשים אורגני

לאחר זמן רב ללא שולחן ייעודי לגידולי גזר ותפוחי אדמה אורגניים, חודשה פעילות שולחן השורשים האורגני ביוזמת הארגון לחקלאות אורגנית ובחסות מועצת הצמחים. לנוכח אתגרי הענף בשוקי אירופה, נכונה לחברי השולחן עבודה רבה ומאומצת כדי להתעלות ולהצליח. מכוונים לשיתוף פעולה מרבי, להתגייסות ולנכונות מצד כל חברי השולחן, בליווי ובהובלה של הארגון לחקלאות אורגנית, למציאת פתרונות אפשריים לבעיות שהעלו בדיוני השולחן. בחודש אוגוסט התקיימה במועצת הצמחים פגישה ראשונה של השולחן המתחדש, ולאחריה התקיימו מפגשים נוספים עם מגדלים, יוצאים/משווקים ונציגי בתי אריזה.

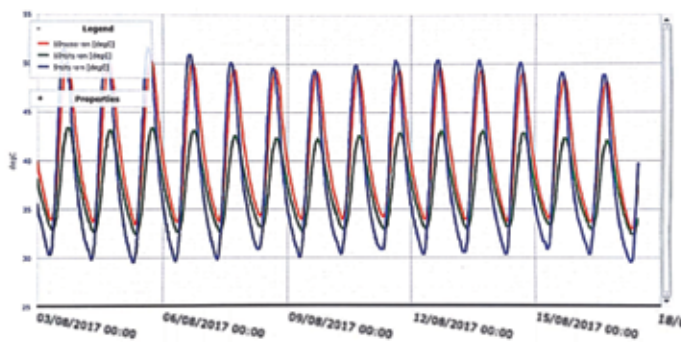
מפגש מגדלי אבוקדו אורגני

המפגש התקיים בגרנות בסוף חודש יולי. יזם אותו ד"ר יזהר טוגנד הפט, מרכז תחום מטעים והזנה (ראו סקירה של המפגש בעמוד 8).

הכנס השנתי למטעים אורגניים - "הצד הנסתר מן העין"

הכנס התקיים בתחילת חודש ספטמבר, באודיטורים בונה יער. בכנס הרצתה ד"ר סיגל בראון, ממינהל המחקר החקלאי, בנושא נזקי נמטודות במטעים ובכלל. אודה ענבר גרונדוורק הרצתה בנושא אנדומיקוריזה במטעים. ד"ר רן הראל, ממינהל המחקר החקלאי, הרצה בנושא תנועת הזרחן בקרקע והמקור האורגני לזרחן כיסוד בהזנה. ד"ר שאול נשיץ, מהמעבדה לקירור ואיסוס, סיים את היום בהרצאה על איסוס פירות במגבלות התקינה האורגנית.

השתנות החום במרכז הערוגה בחיפוי ערוגות, לפי שעות היום

מסקנות

בעקבות מדידות החום בערוגות, נראה שבאזורים ללא כיסוי ניילון או בכאלו שבהם היה הניילון מכוסה באדמה, כלומר כ-30 ס"מ מהערוגה (מהצדדים), נמדדו טמפרטורות נמוכות יחסית ודומות לטמפרטורות שנמדדו בעקבות. באזורים אלו ייתכן כי יעילות החיטוי מוטלת בספק. כמו-כן, נראה שלרטיבות הקרקע יש השפעה מכרעת על ההתחממות הרצויה, ובדגימות בהן הייתה רטיבות נאותה, הגיעו הטמפרטורות לתחום הרצוי. על כן, שלוחת טפטוף אחת אינה משיגה את ההרטבה הדרושה לרוחב הערוגה.

נקודות נוספות בהן יש להתחשב, במידת הניתן, הן: ניקיון הניילון, שימוש בניילון "אנטי דריפ" (להעצמת חזירות האור והשפעות החום) וכיוון המדרון.

עם הכניסה לעונת הגידול, נמשיך לעקוב אחר התפתחות מחלות ועשבים בחלקות שעברו חיטוי סולרי ושאותן דגמנו, ונשווה בין לבין חלקות בממשק האורגני הרגיל.

תודות

תודה למשקים ששיתפו פעולה! נשמח לקבל כל מידע רלוונטי במהלך עונת הגידול, שיתרום להערכת יעילות החיטוי הסולרי בחלקות.

השמדת עשבים וספיח של צמחים תרבותיים נגד פיזור זרעים בחלקות האורגניות

ד"ר שירלי גזית

האתגר בהתמודדות עם עשבייה הוא מתמשך ואין סופי וצריך להיות במרכז תשומת הלב כל הזמן וכל השנה! כל צמח, שאינו הגידול המבוקש בעיתוי הרצוי ואינו מטופל, יפזר זרעים רבים שישמשו כבנק זרעים לעשבים לשנים רבות! כך שכל פעם שצמח כזה אינו מודבר לפני שחנט את פירותיו או פיזור זרעיו, יגרום הדבר לנזק לשנים רבות. בחלק מהחלקות האורגניות נראה שנתר ספיח ומתפתחים עשבים רבים בתום עונת הגידול. ניהול עשבייה הוא התחום המתגר והקשה ביותר בממשק האורגני, ויש לתת את הדעת בכל זמן לניקיון החלקות מעשבים ומספיח. כיום עומדים בפנינו אפשרויות לשימוש בכלי עיבוד לטיפול בעשבייה. לעיתים קלטר פשוט/דיסקוס מיד בתום הגידול יחסכו משאבים רבים בהמשך.

קורס יסודות החקלאות האורגנית
 הקורס ייפתח בתאריך 9.1.2018 ויתקיים במשרד החקלאות בבית דגן (ראו הודעה מפורטת על הקורס בעמוד האחרון של גיליון זה).

און חן מונה לסגן נשיא הארגון האורגני הים תיכוני

באסיפה שהתקיימה השבוע באתונה, נבחר און חן, נציג הארגון לחקלאות אורגנית בישראל, לשמש סגן נשיא הארגון האורגני הים תיכוני, ארגון המייצג את כל החקלאים האורגניים בים התיכון ומונה כחצי מיליון חקלאים. יישר כוח ובהצלחה לאון!

סיור עם מריו

לקראת סוף חודש יולי אירח איציק כהן את מריו בביתו והתלווה אליו לסיור אצל מגדלי גוש קטיף לשעבר. במסגרת הסיור ביקר מריו בחלקות הגידול של יוסי ללום מגני טל, בחנות האורגנית של יחיאל בשארי, "הגינה של תמרי", וכמובן בחלקת הגידול של איציק כהן ובנו אלעד.

תערוכת משוב 2017

אלי אהרון

כמדי שנה, גם השנה התקיימה תערוכת משוב לחקלאות בתאריכים 27-28.6.17 בגני התערוכה בת"א. התערוכה כללה תצוגת תוצרת לסוגיה, חשיפת תשומות חקלאיות בתחומי המים,

ההדברה והמיכון וכן טכנולוגיות גידול חדשניות בכל תחומי החקלאות. יש לציין כי גם הארגון לחקלאות אורגנית הקים ביתן במסגרת התערוכה, שהוצגה בו תוצרת חקלאית אורגנית, לצד נציגונו, שנתנו מענה לשאלות המבקרים בתערוכה שעצרו במקום.

בתערוכת משוב ביקרו חקלאים רבים, מבקרים שאינם חקלאים וכן בעלי תפקידים בתחום החקלאי, כולל שר החקלאות, מנכ"ל המשרד, חברי כנסת וגורמים נוספים.

בדברי ברכתו הצהיר שר החקלאות, כי המשרד יעביר תקצוב משמעותי לסיוע לחקלאים בשיווק התוצרת.

מתן וילנאי (שגריר ישראל בסין לשעבר) אמר כי "החקלאות היא לא רק עניין כלכלי אלא עניין של חיבורו של עם ישראל לאדמתו".

חיים אלוש, יו"ר קבוצת "משוב" ומארגן התערוכה, אמר כי: "אנו מאמינים בחקלאות הישראלית ורוצים להעצים אותה. המטרה היא לחזק את מעמדה של ישראל כיצרנית מובילה ואיכותית".

יישר כוח לחיים אלוש ולצוותו המסור.

סיור סליחות

צוות הארגון והפעילים השתתפו בסיור סליחות בירושלים, שכותרתו "תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה".

הסיור התחיל בטחנת הרוח של משכנות שאננים ומשם לסיור ברובע היהודי ולתפילה בכותל המערבי.

תודה לאלי ולשירלי על היוזמה ועל ההסברים לאורך כל המסלול.

מסמכים אורגניים מזוייפים

פורסם באתר USDA, אוקטובר 2017

טלי ברנר, מהנדסת מזון, מרכזת תחום תעשייה בארגון

- מוצרים אורגניים עם תעודות אורגניות מזויפות ממשיכים להיכנס לארה"ב.
- אירועי שימוש במסמכים מזויפים מגיע בשנת 2017 עד עתה ל-12 תלונות, לעומת 3 בשנה שעברה.
- שימוש במסמכים אורגניים או רישום כוזב על תוויות, המציגות את המוצר כאורגני כאשר איננו אורגני, או מכירת מוצר קונבנציונאלי כאורגני - נקנס ב-11,000 דולר.
- גופי אישור ופיקוח ויצרנים חייבים להמשיך ולפקח ולהישמר מפני אישור וקנייה של מוצרים מזויפים כאורגניים.
- במידה שיש חשד או ספק במוצר, יש לדווח מיידית ל-NOP, לפי הכתובת: NOPCompliance@ams.usda.com
- מסמכים מזויפים היו בשימוש גם בלי ידיעת גוף ההסמכה, ששמו מופיע על המסמך או על התווית.
- ישנם מצבים בהם גוף הפיקוח והיצרן לא היו מעורבים בפעילות.
- מצורפת רשימת המסמכים המזויפים שנמצאים במערכת - ראו הוזהרתם!

מצורפת לעיונכם רשימת המסמכים המזויפים שבידי ה-NOP:

<https://www.ams.usda.gov/services/enforcement/organic/fraudulent-certificates>

הפרי האורגני בגדלים שונים משל הפרי הרגיל, כדי להקל על הצרכן ועל הקופאיות. מסיבה זו אין מגבלת מניינים לפרי האורגני. אבוקדו אורגני, שאינו מטופל כמו הרגיל, מגיע לאירופה פחות יפה. השינוע הימי הארוך לאירופה, ועוד יותר מזה לצפון אמריקה ולמזרח הרחוק, מגביל גם כן את הביקוש לפרי אורגני. היקף הגידול בישראל: לפני 4 שנים כ-3,000 טונות, והאומדן לשנה זו הוא 400 עד 1,000 טונות בלבד.

מטרות אפשריות להגדלת המכר האורגני ביצוא ובשוק המקומי

יצוא האס:

- הפדיון הצפוי באירופה גבוה מזה שבשוק המקומי.
- יש מעט האס אורגני, והוא מפוזר אצל מגדלים רבים.
- מוצע להתארגן ביחד לעבודה עם יצואן אחד, שירכז את הפעילות של האס אורגני.

שוק מקומי:

- יש להגדיל את הזמינות לצרכן - לפעול לפתיחת נקודות מכר אורגניות בתוך הערים (מגה בעיר, AM-PM וכדומה).
- יש להמליץ על מחיר יעד לצרכן ולהסכים על מחיר מינימום למגדל.
- יש צורך לבסס מפגשים תדירים במסגרת שולחן המגדלים.

סיכום

ההמלצה המיידית, להפעיל שולחן מגדלים, תיושם בעזרה לוגיסטית של הארגון. יזהר יתאם ויארגן את המפגשים, אך קבלת ההחלטות בתחומי שיווק ומכר יהיו באחריות חברי השולחן. יש לפעול לשיתוף שאר המגדלים בפעילות זו.

סיכום מפגש מגדלי אבוקדו אורגני שהתקיים ביום שני, 31.7.17, בגרנות ד"ר יזהר טוגנדהפט

במפגש זה השתתפו 18 מגדלי אבוקדו אורגני בישראל, מדריכים ונציגי הארגון.

הוצגו ונידונו הסוגיות הבאות, מתחום הגידול והשיווק.

גידול - התמודדות עם עשבייה

נמרוד חפץ סקר, מניסיונו בנגב המערבי, את ההבדלים המרכזיים בגידול בין אורגני לבין קונבנציונלי. האתגר המרכזי בגידול האורגני הוא התמודדות עם עשבייה חד שנתית בשנים הראשונות לחיי המטע או במקומות בהם חסרים עצים ויש אור רב ברצפת המטע. ניתן לדכא עשבים על-ידי שימוש בחיפוי פלסטי, קש, גזם האבוקדו וכדומה. במהלך הגידול מופיעים גם צמחים קשי הדברה, כמו ויטניה משכרת, לנטנה, ינבוט, גומא הפקעים, סולנום למיניו, חבלבל חנק ומטפסים אחרים. סוגיה זו מוסיפה עלות ימי עבודה לטיפול בעשבייה.

ממשק העשבייה משפיע גם על טיפול במערכת ההשקיה. בגידול שדורש כ-1,500 קוב/דונם לשנה יש חשיבות מרובה לתקינות מערכת ההשקיה ולפיזור מים אחיד. עשבייה מרובה מקשה על בדיקה תדירה של מערכת ההשקיה. במשקים, המקיימים ממשק אורגני ורגיל במקביל, יש העדפה לממשק אחיד, ולכן מוותרים על הממשק האורגני, שהוא תובעני יותר. בדיון הוצע (מיקי נוי, נמרוד) לטפל בשנים הראשונות באמצעים כימיים משני טעמים: טיפול קל יותר בעשבים מתחרים והאצת הצימוח וחיזוק העצים כדי לחמוק ממחלות. עיקר הבעיה הוא גידול בנוכחות מחלת הבוטריוספריה. בזכות מיזם הבוטריוספריה מוזערה תופעת המכירה של שתילים נגועים, אך עדיין עלולים לקבל

מהשתלנים שתילים כאלה. גם החשש מפזור מחלה ברוח הוא נקודה שיש להתייחס אליה בכובד ראש. אני משוכנע שניתן למצוא מענה לסוגיות אלו מתוך הכלים האורגניים, אולם נדרשות כאן עקשנות, יצירתיות והתמדה.

שיווק ליצוא

שחר שקד סקר את שוקי יצוא האבוקדו הכללי ואת האורגני בתוכם. לאירופה מגיע פרי ירוק מישראל, ספרד ודרום אפריקה. ככלל, האירופים רגילים לקנות פרי מוכן לאכילה, ולכן שוק זה מוכוון הזן האס. מחירי האס הולכים ועולים בשנים האחרונות, והפער במחיר לעומת הירוקים יכול להגיע ל-2 יורו לק"ג. פרי ירוק מופנה למזרח אירופה, שם יכולים לשלם פחות ולכן מוכנים לקלוט פרי כזה. גם כאן התחרות גדולה.

בחנויות באירופה מעדיפים להציע את

הבית שלך באורגני

הארגון לחקלאות ביולוגית אורגנית בישראל

קורס יסודות החקלאות האורגנית
הלכה למעשה

5 ימי עיון + יום סיור
הקורס יתקיים בינואר 2018 בתאריכים:
9.1, 10.1, 11.1, 16.1, 17.1, 18.1
בקריה החקלאית, בית דגן

לפרטים נוספים:
ארגון לחקלאות אורגנית
yafa@organic-israel.org.il
03-7361097/8